

UMUMIY O‘RTA TA‘LIM MAKTAB O‘QUVCHILARIDA KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH

Masharipova Xadicha Javlon qizi

UrDPI Ta‘lim va tarbiya nazariyasi (texnologik ta‘lim) mutaxassisligi magistranti,

Kenjayeva Ro‘za Hajiboy qizi

UrDPI Ta‘lim va tarbiya nazariyasi (texnologik ta‘lim) mutaxassisligi magistranti,

ANNOTATSIYA. Ushbu maqolada umumiy o‘rta ta‘lim maktab o‘quvchilarida kompetensiyalarini shakllantirish va ahamiyati, bir qator rivojlangan mamlakatlarning tajribalarini o‘rganish, shu bilan bir qaror ko‘plab olimlarning kompetensiya haqidagi qarashlari haqida fikr yuritiladi.

KALIT SO‘ZLAR: ta‘lim sifati, rivojlangan davlatlar, ijtimoiy qatlam, kompetensiya, kompetensiyali yondashuv, bilim, ko‘nikma, malaka, insonparvarlik, zamonaviy ta‘lim.

ABSTRACT: In this article, the formation and importance of competences among general secondary school students, the study of the experiences of a number of developed countries, and the opinions of many scientists about competence are discussed.

KEYWORDS: quality of education, developed countries, social class, competence, competence approach, knowledge, skills, competence, humanitarianism, modern education.

KIRISH.

Hozirgi kunda dunyoning bir qator rivojlangan davlatlarida ta‘lim sifatini oshirish ustuvor vazifalar qatoriga kiritilgan. Ushbu vazifani hal qilish uchun ta‘limning barcha bosqichlarida o‘ziga xos usul va texnologiyalarni qo‘llash samarali ekanligi rivojlangan davlatlar tajribasida yaqqol namoyon bo‘lmoqda.

Bu bosqichlardan biri bu umumiy oʻrta taʼlimdir. Umumiy oʻrta taʼlim maktablari vujudga keladigan yangi ijtimoiy tendensiyalarni oʻzida aks ettiradi. U har doim davlatning ijtimoiy buyurtmasini bajarib, maktab yoshidagi ijtimoiy qatlam (yosh avlod) orqali bilim, koʻnikma, malakalar, xulq-atvor shakllari va kompetensiyalarni jamiyatga yetkazib kelgan. Chet el taʼlim tizimida, misol uchun Yevropada taʼlim tizimini shakllantirish jarayonida kompetensiyaga asoslangan taʼlim usulini qoʻllash taʼlim tizimining ijtimoiy buyurtmaga muvofiq boʻlish sababi bilan izohlanadi. Asosiy zamonaviy kompetensiyalar bu umumiy bilim, koʻnikma, malakalar, shuningdek, mustaqil faoliyat tajribasi va oʻquvchilarning shaxsiy masʼuliyatining yangi tizimidir. Bizningcha, asosiy kompetensiyalar maktab oʻquvchilariga taʼlim mazmunini yetkazib berish va ularning qabul qilishining aniq parametrlari boʻlib xizmat qiladi. Kompetensiyaga asoslangan yondashuv bilim, malaka va koʻnikmalar hamda ularni qoʻllay olish qobiliyatlaridan tashkil topadi. Taʼlimda kompetensiyali yondashuv orqali oʻquvchilar oʻzlashtirayotgan bilim, malaka va koʻnikmalarni bir-biriga bogʻlash usullarini bilib olishadi va uni hayotda tatbiq etadi.

“Kompetensiya” atamasi pedagogika sohasi uchun nisbatan yangi atama boʻlib, adabiyotlarda “kompetensiyali yondashuv” atamasi bilan bogʻliq holda uchratish mumkin. Zamonaviy taʼlimda kompetensiyali yondashuv yoʻnalishi 1960-yillarning oxiri va 1970-yillarning boshlarida Amerikada, 1990 yillarning oʻrtalariga kelib Yevropa va MDH hududlariga kirib keldi. Bir qancha olimlar tomonidan “kompetensiyali yondashuv” tushunchasiga turlicha taʼrif va fikrlar berilgan. Shu sababli ushbu tushunchaga bugungacha aniq taʼrif mavjud emas. Quyida “kompetensiyali yondashuv” tushunchasiga berilgan taʼriflarning ayrimlarini koʻrib chiqamiz.

Izohli lugʻatda kompetensiya haqida shunday taʼrif beriladi: “Kompetensiya lotincha “compete” soʻzidan olingan boʻlib, erishaman, muvofiqman, mos kelaman maʼnolarini anglatadi”. Oʻzlashtirilgan bilim, shakllangan koʻnikma va hosil qilingan malakalarning yaxlit koʻrinishi ham kompetensiya hisoblanadi.

“Kompetensiya” atamasi jismoniy yoki yuridik shaxsga berilgan vakolat va huquq ma’nosida ham keladi. T.A.Babakovaning fikricha, kompetensiya – mutaxassisning ma’lum bir sohada sifatli produktiv faoliyat olib borish uchun zarur bo’lgan ta’limiy tayyorgarligiga qo’yilgan talab.

Har bir davlat o’z tuzilmasini tashkil etishda, har bir ijtimoiy qatlam vakillarini tanlashda ma’lum ma’nodagi ijtimoiy talablarni qo’yadi va shu talablar asosida xodim va ishchilar qabul qilinadi. Davlat tomonidan belgilab berilgan ijtimoiy talab ham kompetensiya vazifasini bajaradi. Rossiya Milliy ensiklopediya xizmatida qayd etilishicha “kompetensiya shaxsning murakkab, ta’limiy tuzilishi bo’lib, u o’zida shaxsning shunday intellektual, irodaviy, kreativ, emotsional sifatlarini jamlaganki, ular faoliyatdan ko’zlangan maqsadga uning o’zgarib boruvchi sharoitida amalga oshuvini ta’minlaydi”. Demak, kompetensiya shaxsning yuksak fazilatlaridan biri bo’lib, kompetensiyaning shakllanishi ta’lim oldiga qo’yilgan vazifaning bajarilish natijasi hisoblanadi.

Zamonaviy ta’limning oldida turgan vazifalardan biri yosh avlodda har tomonlama kompetentlikni shakllantirish bo’lib hisoblanadi. Ushbu kompetentlikni shakllantirish ta’limni kompetensiyali yondashuvga moslash bilan amalga oshiriladi.

Kompetentlik tushunchasi turli sohalarda qo’llaniladi, jumladan biznes, boshqaruv, davlat xizmatchisi, pedagog, ijodkor va hakoza. Ushbu sohalarda shaxs o’z professional tajribasini qo’llay olishi, ishning mazmunini, uning tizimligini anglashi, soha bo’yicha o’zining mustaqil fikrini ayta olishi, vaziyatni baholay olishi, maqsadiga erishishi uchun usul va vositalarni tanlay olishi kompetentlik sifatini belgilab beradi.

Kompetentlik professionallik, insonparvarlik, vatanparvarlik sifatlariga bog’liq holda kelishi amalda tez-tez uchrab turadi. Insonning kompetentligini o’zi faoliyat yuritadigan sohada, jamiyatda egallagan o’rnida, atrof-muhitga bo’lgan munosabatida, bo’layotgan voqea-hodisalarga nisbatan o’z fikriga egaligida, dunyoqarashining qay darajada shakllanganligida ko’rish mumkin.

XULOSA. Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, kompetensiya umumiy o‘rta ta’lim tizimida rivojlantirish va bu katta ahamiyatga ega .Shu bilan birga shuni ta’kidlash joizki kompetensiya har bir sohada qo‘llaniladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Avliyoqulov.N.X. “Zamonaviy o‘qitish texnologiyalari” .Toshkent-2001.
2. Azizxo‘jayev.N.N. “Pedagogik texnologiyalar va pedagogik maxorat. O‘quv qo‘llanma.Toshkent-2006.
3. Vaxobov.M.M. “Kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan davlat ta’lim tizimi standartlarini joriy etish- zamonaviy ta’lim paradiagammasi sifatida. Zamonaviy ta’lim. Ilmiy jurnal. Toshkent-2006.
4. <http://www.ziyonet.uz>
5. <http://google.uz>